

RİYAZİYYAT TƏLİMİNDƏ ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ MÜASİR YANAŞMALAR

Çingiz Zəbhulla oğlu Dadaşov

ADPU Şamaxı filialı

dadashov.57@mail.ru

Xülasə

Hazırkı dövrdə dərsə verilən pedaqoji və psixoloji tələblərə görə tədris prosesi elə qurulmalıdır ki, şagirdlərin məntiqi təfəkkürü inkişaf etsin və düzgün formalaşsın. Fənlərarası, fənn daxili inteqrasiyalar şagirdlərdə nəzəri biliklərlə yaradıcı tətbiq etmə arasında əlaqəni möhkəmləndirsin. Buna nail olmaq isə tədris prosesində yeni, müasir yanaşmalar tələb edir. Ona görə də orta məktəbin riyaziyyat kursunda anlayışların öyrədilməsində müasir yanaşma prinsipləri və üsulları bu gün üçün çox aktualdır. Hər bir riyazi nəzəriyyənin özü dünyəvi meyillərin inkişafının nəticəsidir. Hazırda yeni təlim üsullarına əsaslanan orta məktəbin riyaziyyat kursu ümumiləşdirmə və onun növlərinə əsaslanır. Orta məktəbin riyaziyyat kursunda fənn kurikulumuna görə riyazi anlayışların daxil edilməsində ümumiləşdirmə və onun müxtəlif növlərinin tətbiq olunması üsullarını araşdırmaq vacibdir.

Açar sözlər: Ümumiləşdirmə, məntiq, riyaziyyat, aktual, inteqrasiya, model.

Summary

According to the pedagogical and psychological requirements given to the lesson in the current period, the teaching process should be structured in such a way that the logical thinking of the students develops and is properly formed. Interdisciplinary and intra-disciplinary integrations strengthen the connection between theoretical knowledge and creative application in students. Achieving this requires new, modern approaches in the teaching process. Therefore, the principles and methods of the modern approach to teaching concepts in the high school mathematics course are very relevant today. Every mathematical theory itself is the result of the development of worldly tendencies. Currently, the secondary school mathematics course based on new teaching methods is based on generalization and its types. It is important to examine the methods of applying generalization and its different types in the introduction of mathematical concepts according to the subject curriculum in the secondary school mathematics course.

Key words: Generalization, logic, mathematics, actual, integration, model.

Məktəb riyaziyyat kursunun məzmununda ümumləşdirmənin necə aparılması, bunun əsasında metodik sistemin təkmilləşdirilməsi imkanlarının öyrənilməsi və bunun əsasında tədris prosesinin qurulması əsas məsələdir. Riyazi anlayışların, teoremlərin və düsturların öyrənilməsi üzrə təlim işinin ümumi üsullarını, təfəkkürün ümumiləşdirici mücərrədləşdirmə əməliyyatı əsasında məktəb riyaziyyat kursunun propedektiv və kompleks (sistemli) tədrisi prosesini həyata keçirmək olar. (1)

Bu zaman əsas ideya –şagirdlərin əqli fəaliyyətində mühüm yer tutan ümumiləşdirmə prosesini, onun digər məntiqi-təfəkkür əməliyyatları ilə əlaqəsini nəzərə almaqla riyazi elmlərin inkişafının hazırkı mərhələsinə uyğun metodik sistemi müəyyənləşdirib təcrübədə tətbiq etməkdir. Bu işdə aşağıdakı məsələlərə ciddi fikir verilməlidir:

1. Daxil edilən riyazi anlayışların mühüm əlamətləri, bunların nəticələri və ümumiləşdirmələr sistemi təlimin dünyagörüşü, idrak və məntiqi funksiyalarının yerinə yetirilməsinin nəzəri, metodoloji əsasları və didaktik prinsipləri;

2. Riyazi anlayışların tərifinə, teoremlərin ifadə olunması və isbatına, düsturlara, qaydalara, məsələlər həllinə ümumiləşdirmə əməliyyatı ilə yanaşmanın mahiyyəti və onu təlimdə səmərəli reallaşdırmağın metodik sistemi;

3. Orta məktəb riyaziyyat kursunun əsas mövzularının tədrisində riyazi analizin klassik anlayışlarının daxil olunmasında ümumiləşdirmələrin tətbiqi, sistemliliyi, səviyyəsi, yeri və öyrədilmə üsulları.

4. Anlayışların daxil edilməsində şagirdlərin qabiliyyətləri, fərdi yanaşma, məntiqi ardıcılıq, mövzudaxili, fənnidaxili və fənnlərarası inteqrasiya. (2)

Ümumiləşdirmə və şagirdlərdə anlayışların formalaşdırılması ilə əlaqədar görkəmli psixoloqlardan L.S.Viqotski, S.L.Rubinshteyn, J.Piagenin əsərlərinin böyük əhəmiyyəti vardır.

Fənlərarası əlaqə planında riyazi dilin real dillə müqayisəli öyrənilməsi olduqca faydalıdır. Savadlı riyazi dil, aydın təfəkkür, düzgün ümumiləşdirmələr, cümlənin mahiyyətini, cümlələr arasındakı məntiqi əlaqəni başa düşmək, təbii dilə sahib olmağa genişləndirilir. Bununla da idrak prosesi, xüsusən təfəkkür, o cümlədən ümumiləşdirmə qabiliyyəti düzgün formalaşır və inkişaf edir. Eyni zamanda təbii (ana dili və xarici) və riyazi dillər qarşılıqlı inkişaf edir. (3)

1. “Riyaziyyat” dərsləklərinin dili elmi fundamentallıq qorunmaqla sadələşməli və mövzudaxili yeni anlayışların həcmi azaldılmalıdır.

2. Riyaziyyatın orta məktəb kursunda tədrisi zamanı ümumiləşdirmənin, bu fənnin xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq, ümumi və xüsusi metodikasına aid müəllimləri vəsaitlərlə təmin olunması vacibdir.

3. Ümumiləşdirmə üçün elə riyazi model qurulmalıdır ki, bütün ixtisas müəllimləri ondan yararlansın.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanunu. Bakı, 19 iyun 2009.
2. Quliyev Ə.A. Riyaziyyatın tədrisində ümumiləşdirmə. Bakı: 2009.
3. Tahirov B.Ö., Namazov F.M. və b. Riyaziyyatın tədrisi üsulları. Bakı: 2007.
4. Теория и методика обучения математике в средней школе. Москва: 2022 г.

5. "Riyaziyyat müəllimləri üçün resurs bazası" bloqu.
6. Orta məktəbin "Riyaziyyat" dərslikləri (V-XI siniflər üçün.)
Müəlliflər: N. Qəhrəmanova, M. Kərimov, İ. Hüseynov və başqaları.
7. Müəllimlər üçün riyaziyyatdan metodiki vəsaitlər .(V-XI siniflər)
8. Riyaziyyat üzrə fənn kurikulumu.
9. derslik@edu.gov.az saytı.
10. www.google.com internet axtarış sistemi.